

๓๓ จดหมายข่าว อาศรมสยาม-จีนวิทยา

❖ รบรู้อะไรจีน
เรื่องโดย จางฮุยซิน

การผดุงครรภ์แบบจีน

การมีบุตรจำนวนมากเพื่อดำรงไว้ซึ่งวงศ์ตระกูลถือเป็นค่านิยมสำคัญของคนจีนมาแต่โบราณ ทว่าในสมัยก่อนวิทยาการด้านการแพทย์ยังค่อนข้างล่าช้า อัตราการเสียชีวิตของหญิงตั้งครรภ์เนื่องจากภาวะคลอดยากจึงอยู่ในระดับสูง ทารกหลายคนต้องสิ้นชีวิตลงก่อนลืมตาดูโลก ยิ่งกว่านั้นค่านิยมการแต่งงานตั้งแต่อายุน้อยทำให้ร่างกายไม่พร้อมสำหรับการมีบุตร ดังนั้นชีวิตของหญิงตั้งครรภ์ในสมัยโบราณจึงแขวนอยู่บนเส้นด้าย ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจจะเสียชีวิตหรือไม่ก็เสียชีวิตพร้อมกันทั้งแม่ลูก ดังสำนวนจีนที่ใช้เปรียบการคลอดว่า ‘一脚踏进鬼门关’ หมายถึง ขาข้างหนึ่งก้าวสู่ความตาย

นอกจากนี้นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์การปล้นสุสานของจีน ‘หนิงฟางลู่’ (倪方六) สันนิษฐานว่าการฝังศพแบบเยาเคิง (腰坑) หรือประเพณีฝังศพที่จะนำสิ่งของที่ผู้ตายรัก

หรือต้องการนำติดตัวไปหลังเสียชีวิตฝังไว้ใต้ศพอีกชั้นหนึ่ง อาจมีความสัมพันธ์กับการเสียชีวิตจากการคลอดยาก ใน ค.ศ. 1965-1966 นักโบราณคดีขุดค้นพบหลุมศพ 3 หลุมที่มีลักษณะพิเศษ เป็นสุสานแบบเยาเคิง ณ มณฑลเหอหนาน (河南) ซึ่งเป็นสุสานในยุคหินใหม่ตอนปลาย ตรงกลางของหลุมศพภายใต้ร่างเจ้าของหลุมมีหลุมเล็กลงไปอีกชั้นหนึ่ง เมื่อขุดชั้นมาก็ปรากฏโครงกระดูกทารกในโก ตำแหน่งของโกอยู่ใต้อวัยวะเพศของเจ้าของหลุมฝังศพ สันนิษฐานว่าถูกฝังในเวลาไล่เลี่ยกันกับศพมารดา ซึ่งสะท้อนความจริงจากอดีตที่มีการเสียชีวิตของหญิงสาวจากการคลอดบุตร นอกจากนี้ยังสันนิษฐานว่าอาจมีนัยทางศาสนาหรือเพื่อภาวนาให้วงศ์ตระกูลมีลูกหลานสืบทอดต่อไป ถ้าเช่นนั้นในอดีตจะคลอดลูกอย่างปลอดภัยด้วยวิธีไหน ต้องตระเตรียมสิ่งใดบ้าง หากไม่สามารถคลอดตามธรรมชาติได้จะมีวิธีการผ่าคลอดเช่นปัจจุบันไหม

● หลุมศพที่พบโครงกระดูกทารก

การเตรียมตัวก่อนคลอดบุตร

เมื่ออายุครรภ์ของหญิงตั้งครรภ์ใกล้ครบกำหนดคลอด เธอต้องเตรียมพร้อมทั้งด้านจิตใจและวัตถุ ได้แก่ การจัดหาเครื่องใช้ในการคลอด เสื้อผ้าสำหรับทารก การเชิญหมอตำแยมาทำคลอด การจัดเตรียมห้องคลอด ฯลฯ สิ่งของเครื่องใช้ในการคลอดทารกในอดีตมีหลากหลาย เนื่องจากพื้นฐานทางเศรษฐกิจของแต่ละยุคสมัยแตกต่างกัน เช่น สมัยราชวงศ์ซ่ง (宋 ค.ศ. 960-1279) สิ่งของจำเป็นที่ครอบครัวต้องเตรียมได้แก่ กรรไกรตัดสายสะดือ **เตาต้มยา** (煎藥爐) **หม้อปรุงยา** (鉋子) **ผ้ากรองยา** (濾藥帛) ส่วนอุปกรณ์สำหรับฆ่าเชื้อโรคในห้องคลอด ได้แก่ น้ำส้มสายชูเข้มข้นและก้อนหินขนาดเล็ก 10-20 ก้อน โดยจะนำน้ำส้มสายชูราดลงบนก้อนหินเหล่านี้ที่เผาไฟแล้วเพื่อให้ห้องคลอดคอบด้วยไอน้ำส้มสายชูเป็นการฆ่าเชื้อโรค อุปกรณ์ที่ใช้เตรียมน้ำสำหรับมารดาและล้างตัวทารกแรกเกิด ได้แก่ กาต้มน้ำ **คนโทน้ำ** (湯瓶) ผ้าเช็ดตัว สบู่ที่ทำจากสมุนไพร**จ้าวเจียว** (皂角) ผสมกับเครื่องหอม เมื่อมารดาต้องนั่งคลอด สิ่งที่ควรมีคือ **เก้าอี้เอนนอน** (卧交椅) **ผ้าสัทหลาฉุน** (軟厚氈) บางครอบครัวอาจเตรียมข้าวสวยหรือโจ๊กเพื่อให้มารดาได้กินยามหิว เตรียมยาบำรุงบางชนิด เช่น **ยาเป่าชีชาน** (保氣散) และ**ฝอโล้วชาน** (佛手散) ใช้สำหรับกระตุ้นการคลอด เช่นเดียวกับคนไทยโบราณที่ดื่มข้าวอุ่นกับใบมะนาวเพื่อให้คลอดง่าย รวมทั้งสิ่งเกี่ยวกับความเชื่อ เช่น ม่านน้ำและเครื่องรางคลอดลูก คนสมัยก่อนเชื่อว่าหากถือเครื่องรางหรือยันต์เหล่านี้หรือวางไว้ในห้องคลอด จะมีพลังอย่างน่าอัศจรรย์ในการเอาชนะภาวะคลอดยาก

● เก้าอี้สำหรับนั่งคลอด

● ยันต์คลอดลูกง่ายสมัยโบราณ

ตั้งแต่เตรียมคลอดจนถึงช่วงพักฟื้นร่างกายหลังคลอดที่เรียกว่า 'อยู่เดือน' หรือ 'อยู่ไฟ' (坐月子) หญิงตั้งครรภ์ต้องอยู่ในห้องซึ่งครอบครัวจัดไว้ให้เท่านั้น ห้องคลอดนี้อยู่ห่างจากห้องอื่นๆ เป็นเอกเทศ เพื่อให้หญิงคลอดบุตรในสภาพแวดล้อมที่เงียบสงบ มืดชิด และได้อบอุ่นร่างกาย คนสมัยก่อนเชื่อว่าการคลอดลูกของผู้หญิงเป็นพฤติกรรมที่สกปรก การคลอดในห้องนอนหรือห้องโถงกลางบ้านอาจเป็นมลทินแก่บรรพบุรุษจนนำมาซึ่งภัยพิบัติ บางครอบครัวถึงกับให้หญิงตั้งครรภ์ออกจากบ้านไปคลอดที่อื่น

นอกจากนี้ยังมีความเชื่อทางไสยศาสตร์สมัยโบราณ เชื่อกันว่าวันคลอดจะต้องติดภาพเพื่อให้คลอดปลอดภัยหรือที่เรียกว่า '**ฉานตู**' (产图) การจัดวางที่นอนในห้องคลอด และการเตรียมเสื้อผ้าไว้สำหรับทารกแรกเกิดก็มีอิทธิพลสำคัญต่อการคลอดของมารดา ระหว่างการคลอดห้ามสตรีมีครรภ์แม่หม้าย เด็กสาวที่ยังไม่ได้ออกรับเรือน รวมถึงสามีเข้ามาในห้องคลอดเด็ดขาด

ท่าคลอดบุตร

ภาพหญิงตั้งครรภ์นอนอยู่บนเตียงพลากรัดอย่างเจ็บปวดขณะคลอดบุตรซึ่งมักปรากฏในละครจีนโบราณ คือภาพในความทรงจำของใครหลายคน ทว่าความจริงมิได้เป็นเช่นนั้น ในอดีตผู้ท่าคลอดคือ **หมอดำแย** (穩婆) การคลอดในสมัยโบราณแบ่งเป็น 2 ลักษณะใหญ่ ได้แก่ การคลอดแนวนอน คือท่านอนหงาย และการคลอดแนวตั้ง ซึ่งยังแยกย่อยเป็น **การนั่งคลอด** (坐著生) **การยืนคลอด** (站著生) **การคุกเข่าคลอด** (跪著生) และ**การนั่งยองคลอด** (蹲著生) ดังนั้นท่าคลอดในสมัยโบราณจึงมีความหลากหลายแล้วแต่จะเลือก แต่ส่วนใหญ่นิยมคลอดในแนวตั้ง

การนั่งคลอดต้องใช้ผู้ช่วยอย่างน้อยสองคน หอคลอดต้องสะอาด หากมีเก้าอี้หนึ่งคลอดก็นั่งบนเก้าอี้ได้เลย หากไม่มีให้นั่งบนพื้นที่ปูผ้าหรือรองด้วยฟางแห้ง เพราะคนจีนโบราณเชื่อว่าห้ามให้เลือดตกถึงพื้น ไม่เช่นนั้นภูติผีจะมาเอาชีวิตทารกไปขณะคลอดหญิงตั้งครรภ์ต้องนั่งตัวตรง แต่เธออาจทนนั่งทำนายนานๆ ไม่ไหว จึงใช้เชือกผูกไว้กับคาน แล้วปล่อยปลายเชือกลงมาให้หญิงตั้งครรภ์จับพยุงตัว ผู้ช่วยคนหนึ่งต้องคอยโอบเอวจากข้างหลังเธอไว้ไม่ให้ตัวเอียง ส่วนหมอดำแยก็รอรับทารกที่คลอดออกมา

การยืนคลอดจำเป็นต้องใช้ผู้ช่วยตั้งแต่สองคนขึ้นไปเช่นกัน เห็นได้จากประติมากรรมหินแกะสลักชุด **พระคุณที่ทนทุกข์ขณะให้กำเนิด** (臨產受苦恩) ที่จุดหินแกะสลัก **เข่าต่งซาน** (寶頂山) ณ **ผาหินแกะสลักต้าจู่** (大足石刻) **เมืองฉงชิ่ง** (重慶) เป็นรูปหญิงคนหนึ่งยืนประคองอยู่ข้างหลังหญิงตั้งครรภ์ มีหมอดำแยนั่งยองอยู่ข้างหน้า ม้วนแขนเสื้อขึ้นเพื่อเตรียมรับทารก ประติมากรรมหินแกะสลักชุดนี้ถูกแกะสลักในสมัยจักรพรรดิฉุนซี (淳熙 ค.ศ. 1174-1189) แห่ง **ราชวงศ์ซ่งใต้** (南宋 ค.ศ. 1127-1279) เป็นหลักฐานสำคัญในการศึกษาวิถีคลอดของหญิงตั้งครรภ์ในสมัยโบราณ

● ประติมากรรมหินแกะสลักรูปหญิงยืนคลอด

การคลอดแนวตั้งเป็นการใช้ประโยชน์จากแรงโน้มถ่วงเด็กจึงคลอดง่ายขึ้น ช่วยลดภาวะการคลอดยาก หรือภาวะผิดปกติที่เกิดระหว่างกระบวนการท่าคลอด เช่น ศีรษะทารกใหญ่แต่อู้งเชิงกรานของมารดาแคบ ทำให้คลอดช้าหรือยากกว่าปกติ ซึ่งอาจเป็นอันตรายแก่มารดาและทารก อีกทั้งการคลอดแนวตั้งยังช่วยให้ทำความสะอาดเลือดได้รวดเร็วเพื่อลดโอกาสการติดเชื้อหลังคลอด โดยทั่วไปหมอดำแยมักท่าคลอดด้วยท่านั่งคลอดก่อน หากไม่ราบรื่นก็จะเปลี่ยนเป็นท่านยืน แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสรีระของหญิงที่จะคลอดเช่นกันว่าเหมาะสำหรับท่าไหนเพื่อให้คลอดทารกโดยง่ายและปลอดภัยที่สุด

ทว่าผู้หญิงยุคปัจจุบันกลับนิยมการนอนคลอด การนอนคลอดทำให้ศีรษะของทารกถูกกระดูกเชิงกรานของมารดาบีบอัด นอกจากนี้การนอนคลอดไม่สามารถใช้ประโยชน์จากแรงโน้มถ่วงระหว่างคลอดมารดาต้องออกแรงเบ่งมากขึ้น โดยธรรมชาติแล้วการนอนราบบนเตียงนั้นออกแรงไม่ได้มากนัก และการออกแรงเบ่งมากไปอาจกระทบถึงการไหลเวียนโลหิตระหว่างมดลูกกับรก ปริมาณโลหิตที่ไหลกลับไปสู่มดลูกจึงลดลงจนนำไปสู่ภาวะทารกในครรภ์ขาดออกซิเจนได้ แต่ข้อดีของท่านี้อ็คือสะดวกแก่การท่าคลอด เนื่องจากผู้ท่าคลอดเห็นกระบวนการคลอดได้อย่างชัดเจนและสะดวกต่อการผ่าตัด

หลังคลอดบุตร

เมื่อทารกอยู่ในครรภ์นั้นสายสะดือเป็นตัวเชื่อมระหว่างแม่กับทารก หลังจากคลอดต้องตัดสายสะดือทันที เชื่อกันว่าการตัดสายสะดือที่ดีควรใช้ปากกัด ตัดด้วยการฉีดยาไฟหรือใช้กรรไกรเผาไฟตัด หลังจากตัดสะดือก็นำโถงมยุรากรวย (艾炷) จุดไฟและรมยาจุดที่ตัดสะดือ เพื่อให้ความร้อนเข้าสู่ช่องท้อง ป้องกันการติดเชื้อ จากนั้นนำยาโถงจุฟาลัมพา (艾葉) ที่บดละเอียดทาบริเวณบาดแผลและปิดด้วยก้อนฟ้ายเพื่อกันความเย็นและความชื้นซึ่งอาจเป็นเหตุให้เกิดโรคบาดทะยักในทารกแรกเกิด (脐風) ได้ง่าย

การผ่าคลอด

สมัยโบราณการผ่าคลอดจะทำเพื่อรักษาชีวิตเด็กหลังจากมารดาลิ้นลมหายใจ พ่นหน้าท้องและมดลูกจะถูกกรีดออกเพื่อนำทารกในครรภ์ออกมา แต่ทั้งนี้ก็มีทารกน้อยมากที่รอดชีวิต นอกจากนี้แม้จะมีบันทึกเกี่ยวกับการผ่าคลอดใน **พงศาวดารสี่จี** 《史記》 ตอนชีวประวัติตระกูลฉู่ (楚世家) แต่ก็ไม่มีบันทึกถึงวิธีการผ่าหรือวิธีผ่าคลอดอย่างชัดเจน จึงยากจะพิสูจน์ได้ว่าหญิงคลอดบุตรจะไม่เสียชีวิตจากการผ่าคลอด

ปี ค.ศ. 1892 การผ่าตัดด้วยแพทย์แผนปัจจุบันในประเทศไทยประสบความสำเร็จครั้งแรกโดยนายแพทย์ชาวอเมริกันนามว่า ‘จอห์น ไมเออร์ สวอน’ (John Myers Swan) ณ โรงพยาบาลบ๊อจี้ (博濟) เมืองกว่างโจว (廣州) ซึ่งเป็นโรงพยาบาลแพทย์แผนตะวันตกแห่งแรก ก่อตั้งโดยคณะแพทย์มิชชันนารีนิวยอร์กโปรเตสแตนต์ ต่อมา 13 สิงหาคม ค.ศ. 1892 หนังสือพิมพ์เซินเป่า 《申報》 และหนังสือพิมพ์จื่อหลินฮุเป่า 《字林滬報》 ของเซี่ยงไฮ้ (上海) ได้ตีพิมพ์ข่าวการผ่าตัดสำเร็จ คนไข้ผ่าตัดคือหญิงใกล้คลอดที่อาศัยอยู่ทางตอนเหนือของเมืองกว่างโจว เมื่อใกล้คลอดหมอตำแยเห็นว่าทารกไม่เคลื่อนตัวลงมาบริเวณกระดูกเชิงกรานและมารดาอาจเป็นอันตรายถึงชีวิต หมอตำแยจับหน้าท้องแม่ไขว่สามีเธอเห็นว่าควรพบแพทย์แผนตะวันตกจึงเดินทางไปที่โรงพยาบาลบ๊อจี้ เมื่อนายแพทย์สวอนตรวจและวินิจฉัยจึงพบว่าทารกเคลื่อนตัวมาถึงปากช่องคลอดแล้ว เพียงแต่ศีรษะทารกใหญ่กว่าอุ้งเชิงกราน ทารกจึงไม่สามารถออกจากช่องคลอดได้ ต้องผ่าตัดเท่านั้น หลังจากนั้นนายแพทย์สวอนนัดยาชาแล้วก็

ผ่าหน้าท้องนำทารกเพศหญิง
สุขภาพดีออกมาแล้วเย็บ
ปิดปากแผล ไม่กี่วันต่อมา
ผู้เป็นมารดาก็ฟื้นตัวกลับ
บ้านได้

● นายแพทย์ จอห์น ไมเออร์ สวอน

● โรงพยาบาลบ๊อจี้ปลายศตวรรษที่ 19

แม้การผ่าตัดจะไม่ใช่วิธีทางเลือกของคนสมัยโบราณ แต่ยังคงมีกรณีผ่าตัดอีกไม่น้อยเนื่องจากเป็นวิธีการรับมือเมื่อมารดาอ่อนแรงจนไม่สามารถคลอดเองได้ ตำแหน่งของทารกไม่เหมาะสมที่จะคลอด แต่ท้ายที่สุดก็มักจบลงด้วยโศกนาฏกรรมอันน่าเศร้า แม้ทราบโดยทั่วกันว่าจุดจบของการผ่าตัดจะเป็นเช่นไร แต่การผ่าตัดก็ยังถือว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญเพราะอย่างน้อยหากมารดาเสียชีวิตก็อาจช่วยชีวิตทารกไว้ได้

อย่างไรก็ตามชาวจีนโบราณจะให้ความสำคัญกับการคลอดบุตรมาก เห็นได้จากวิธปฏิบัติ ความเชื่อหรือข้อห้ามต่างๆ เกี่ยวกับการคลอด แม้ชาวจีนในอดีตจะมีความรู้มีภูมิปัญญาด้านการคลอด แต่บางกรณีก็อาจจะยากเกินไปที่จะคลอดตามธรรมชาติ ทำให้มารดาและทารกในอดีตต้องเสี่ยงชีวิต

❖ ข่าวสารอาศรมฯ

อาศรมสยาม-จีนวิทยา เชิญฟังบรรยายหัวข้อ

“มายาคติเกี่ยวกับชนชั้นในนวนิยายเรื่องสามก๊ก”

วิทยากร: อ.พันธกานต์ อัศวโชค

อาจารย์ประจำคณะศึกษาศาสตร์

สาขาวิชาการสอนภาษาจีน สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์

วันศุกร์ที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ. 2564 เวลา 14.30-16.30 น.

ถ่ายทอดสดทาง Facebook Live : อาศรมสยาม-จีนวิทยา

(เผยแพร่ทางออนไลน์เท่านั้น)

สถานที่ติดต่อ : อาศรมสยาม - จีนวิทยา

313 อาคาร ซี.พี. ทาวเวอร์ ชั้น 24 ถนนสีลม บางรัก กรุงเทพฯ 10500 โทรศัพท์ 0 2071 1009, 0 2071 1078 โทรสาร 0 2071 8514
เว็บไซต์ www.arsomsiam.com, www.facebook.com/arsomsiam, Email : arsom.siam@gmail.com, Youtube : Arsom Siam